

Miért nincs matematikai Nobel-díj?

A tulajdonképpeni kérdés az, hogy miért nem gondolt Nobel a matematika területén elért eredmények elismerésére?

A számomra hozzáférhető irodalomban semmiféle hiteles adatot nem találtam erre vonatkozóan. Azonban számos feltételezés, mendemonda, találgatás olvasható a különböző cikkekben és visszaemlékezésekben.

Szénássy Barna a Bolyai díj történetét taglaló értékes dolgozatában azt írja, hogy ebben "némi szerepe volt a stockholmi egyetem professzorának ... Gösta Mittag-Lefflernek. Ő és felesége ugyanis már 1883. január 6-án úgy végrendelkezett, hogy djursholmi villájukat - nemzetközi alapítványként - a Svéd Akadémia rendelkezésére bocsátják, elsősorban a skandináv országok matematikai kutatásainak elősegítése céljából."

Kármán Tódor önéletrajzában sokkal személyesebb és igencsak kicsinyes okot tételez fel: "Én személyesen mindig azt gyanítottam, hogy azért elfogult a Nobel-díj Bizottság, mert Nobel nem tudta megbocsátani a házvezetónőjének, hogy egy matematikussal szökött el tőle". Nobel haragja természetesen aligha befolyásolhatta volna a Nobel-díj Bizottságot, mely Nobel halála után néhány évvel kezdte meg működését, de természetesen nem adhatott matematikai díjat, mivel ez nem szerepelt a végrendeletben. Nobel életrajzában nem található házvezetónőjének romantikus szökésére nézve semmi adat. Talán nem járunk messze az igazságtól ha úgy véljük, hogy Kármán Tódor feltételezésének az a felháborodás volt az alapja, hogy ő maga, és számos más, általa a díjra méltónak talált tudós nem nyerte el ezt az elismerést.

Hasonló jellegű, és nem kevésbé alaptalan a Manfred von Ardenne könyvében olvasható, Debiesse francia professzortól származó magyarázat: "Nobelnek volt egy harminc évvel fiatalabb barátnője, akit egy ízben tète à tète talált egy matematikussal. Állítólag ez készítette arra, hogy a Nobel-díj megalapításakor kihagyja az alapítvány szabályzatából a matematikát."

Természetesen nem bizonyos, hogy az életrajzok az agglegény Nobel minden szerelmi ügyéről beszámolnak. Ezzel a feltételezéssel kapcsolatban azonban érdemes megemlíteni, hogy Nobelnek valóban volt egy hosszabb ideig tartó, minden bizonnyal nem csupán plátói kapcsolata egy nálánál közel harminc évvel fiatalabb bécsi lánnyal. Sophie Hess egyszer azt közölte vele, hogy gyermeket vár, a gyermek apja egy magyar katonatiszt, bizonyos Kapivári Kapy. Nobel fejedelmien gondoskodott hűtlen barátnőjéről, és még végrendeletében is megemlékezett róla. (Meglepő, hogy nem olvasható olyan feltételezés, hogy Nobel háborúellenességében szerepet játszott volna a csábító katonatiszt volta.)

Úgy vélem, hogy a matematika mellőzésének más, éspedig Nobel tudományos szemléletében rejlő oka volt. Nobel nem részesült semmiféle magasabb oktatásban. Rendszeres tanulmányai, melyeket magánúton folytatott, már 16 éves korában befejeződtek. Egyetemre nem járt, kémiai ismereteit Zinintől, a kiváló orosz szerves kémikustól szerezte. Zinin hívta fel később, 1855-ben Nobelék figyelmét a nitroglicerine is. Nobel jellegzetes, múlt századbeli zseniális feltaláló volt. Találmányai, melyek közül a legfontosabbak a gyutacs, a dinamit és a robbanó zselatin, anyagismeretet, céltudatosságot, és természetesen intuiciót igényeltek, de nem követeltek meg semmiféle magasabb matematikai ismeretet. Valószínű, hogy Nobel matematikai ismeretei nem haladták meg a négy alapszámítást, és biztos, hogy találmányainak kidolgozása nem is igényelt többet. A XIX. század második felében a kémiai kutatómunka általában, Nobel Alfréd kutatásai pedig különösen nem támaszkodtak a matematikai eredményekre. A természettudományi kutatások természetében csak Nobel halála után következett ebben az irányban lényeges változás. Ma aligha hagyná Nobel figyelmen kívül a matematika és a számítástudomány fejlődésének előmozdítását.

Beck Mihály

Felhasznált irodalom:

Beck Mihály:

Díj és a magyarok. *Természet Világa* 126, 531 (1995)

Miért nincs matematikai Nobel-díj? *Természet Világa* 127, 103 (1996)

A Nobel-díj és a magyar Nobel-díjasok. *Debreceni Szemle* 4, 1 (1996)

Bödők Zsigmond:

Nobel-díjas magyarok Helikon Kiadó-Nap Kiadó- Dunaszerdahely (2005)

Kertész Imre honlapja: kerteszw.uw.hu